

**MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA BOLALARNING HISSIY BILISH
TAJRIBASINI EGALLAB BORISHLARI**

Burxonova Diliruxsor Axmadjon qizi

Qo`qon davlat pedagogika instituti talabasi

Maloxat Akilovna Esonova

Qo`qon davlat pedagogika instituti dotsenti

Annotatsiya: *maqolada maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning hissiy bilish tajribasini egallab borishlari va ta'limni amaliy narsalar bilan ishlashni takomillashtirish orqali bolalarning estetik madaniyat, mustaqil faoliyat, tasavvur cheksizligi, sezish, his qilish kabi sensor harakatlarni idrok qila olishlari to`g`risidagi fikrlar bayon etilgan*

Kalit so`zlar: *estetik madaniyat, mustaqil faoliyat, tasavvur cheksizligi, sezish, his qilish, sensor harakat*

Maktabgacha ta'lim tizimida narsalarning shaklini tekshirish va hisobga olish usullarini samarali o'rgatish shartlari amaliy jihatdan bolalarga o'rgatib borish alohida ahamiyat kasb etadi.

Ta'limni amaliy narsalar bilan ishlashni takomillashtirishga bolaning sensor tarbiyasi darajasini oshirishga ko'rsatadigan ta'sirini kuzatib borish natijasida bolada sensor tarbiyani qay darajada shakllanganligiga ishonch hosil qilamiz. Zero, bolalarni sensor tarbiya masalalarini o'rganish faqat idrok qilinadigan hislatlar bilan tanishtirishnigina emas, balki estetik madaniyat, mustaqil faoliyat, tasavvur cheksizligi, sezish, his qilish kabi va boshqa ko'plab sensor harakatlarni idrok qilishning oqilona usullari bilan qurollantirish zaruriyati bugungi kunda dolzab masalalardandir.

Bolalar tug'ilishining birinchi kunidanoq ular o'zlarining hissiyotlari orqali dunyoni o'rganishga kirishadilar. Shuning uchun go'daklar va kichkintoylar hamma narsaga tegib, og'ziga narsalarni soladilar va og'zlari bilan kulgili tovushlar chiqaradilar, guyo quloqlariga barmoqlarini tiqib qanday ovoz chiqarayotgani haqida tajriba o'tkazadilar. Shuning uchun bolalar shunchalik boshi aylangunicha aylanadilarki, oxiri yiqilib tushadilar, lekin ular yengilmaydilar, o'rnidan turib, yana shunday qiladilar.

Sensorli o'yin faqatgina teginish bilan bog'liq emas. Masalan, ilmiy tajribada ishtirok etadigan sirka tarkibidagi o'tkir hid, ranglarni aralashtirish tajribasi paytida suvning ranglari, yoki chizish va hidlash rasmining tuzilishi va hidlari bularning barchasi bolalar hissiyotiga ta'sir qiladi.

Sensorli kashfiyot - bu bolani dunyoni o'rganish, kashf etish, turkumlash va anglash usuli, va ularga sensorli o'yin uchun imkoniyatlar berish foydalidir.

"INTEGRATION, EVOLUTION, MODERNIZATION: WAYS OF DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION"

Sensor tarbiyaning maqsadi - maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarning sensor qobiliyatlarini o'stirishdan iborat. Bolalarning yoshi ulg'ayib, hayot tajribalari ortishi, sharoitlarning o'zgarishi bilan idrok etish jarayoni va unga qo'yiladigan talab ham murakkablashadi. Navbatchilar tarelkalarning katta-kichikligi, chuqur yoki yuzaligini, piyola va chinni idishlarning og'irligini, sirtining silliqligini, ushlaganda sovuqroqligini, plastmassa buyumlarning yengilligini his qiladilar. Stollarni u yoq bu yoqqa siljitish, stullarni joy-joyiga qo'yish boshqa harakat sezgilarini uyg'otadi, fazoviy munosabatlarni, kontur chiziqlar va hokazolarni idrok qilishni talab etadi.

Shunga asoslanib, sensor tarbiyaning quyidagi vazifalari belgilanadi:

- Bolalarda perspektiv harakatlarni shakllantirish.
- Buyumlarning xususiyati, sifati, munosabati to'g'risidagi umumlashgan tasavvurlar sensor etalonlar sistemasini shakllantirish.

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bola ranglarni farq qilish va ularning nomini aytishga o'rgatiladi, ularda rang tuslari haqida, bo'yoqlarni aralashtirish natijasida yangi rang yoki tuslar paydo bo'lishi to'g'risida tasavvur hosil bo'ladi, shuningdek ular (nutqning tovush tomonlarini, so'zning tovush tuzilishini tahlil qilish qobiliyatini) va musiqa tinglash o'quvini rivojlantirish ham sensor tarbiya mazmuniga kiradi. Sensor tarbiya, shuningdek, taktik sezgilarini, buyumlarning sifatini paypaslab, ko'rib farqlash va ularni to'g'ri aytish (silliq, mayin, dag'al, yumshoq, og'ir, yengil, sovuq, issiq va boshqalar) ko'nikmalarni rivojlantirish ham sensor tarbiya vazifalaridan biridir.

Sensor tarbiyaning asosiy usuli- tekshirish. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida faoliyat markazlarida maktabgacha yoshdagi bolalarni sezish qobiliyatlarini rivojlantirishni tashkil qilish.

Sensor tarbiyaning asosiy usullaridan biri - tekshirishdir. Tekshirish - buyumlarni maxsus ravishda tashkil etilgan idrok qilishdan iborat bo'lib, uning natijalaridan keyinchalik ma'lum bir mazmunli faoliyatda foydalaniladi. Tekshirish jarayonida bolalar katta-kichiklikni, shaklni, fazoviy munosabatlarni, rangni, nutq tovushlari bilan musiqiy tovushlarning o'ziga xos xususiyatlarini ajratib ko'rsatish va farqlashga o'rganadilar.

Mashg'ulotlarda bolalarning hissiy bilish tajribasini egallab olishlari muhim rol o'ynaydi. Bolalar biror buyumni sinchiklab qarash, ba'zi tovushlarni yaxshilab eshitish kerakligini aniq tushunganlaridagina, ularda sinchiklab qarash, narsa va hodisalarni idrok qilish malakasi hosil bo'ladi. Shuning uchun tarbiyachi bolalarni narsa va hodisalarni idrok qilishga o'rgatib, ular qiladigan ishlarning ma'nosini aniq tushuntirib berishi lozim. Shundagina ular ancha tushungan holda idrok qiladilar va biror maqsadga qaratilgan bo'ladi: axir, daraxt shoxlari yaxshilab ko'zdan kechirilmasa, uning rasmini chizish ancha qiyin bo'ladi. Boshqa faoliyat turlariga, masalan, mehnatga tayyorgarlik ko'rishda tegishli tekshirish usullari tanlanadi. Masalan, qog'oz va gazlamaning xossalarni aniqlash uchun tarbiyachi bolalarga

qog`oz va gazlamani g`ijimlaganda nima bo`lishini eshitib ko`rishni, qog`oz va bir parcha gazlamani yirtib ko`rishni, qog`oz va gazlamadan qilingan qo`g`irchoq ko`ylagini suvda yuvishni taklif etadi.

To`plangan tajribalarni bolalar boshqa buyum va hodisalarga ko`chiradilar, undan kundalik hayotlarida foydalanadilar: "Kel, qumga suv quyamiz, u nam bo`ladi, biz undan tunnel quramiz", "Bu chelakni ko`tarma, unda qum bor, u juda og`ir". Buyumlarning xususiyatlarini, nomini va ta`rifini aniqlash, ularni ma`lum bir xossalarga ko`ra taqqoslash uchun didaktik o`yin va qo`llanmalardan ham foydalanish mumkin. Ular bolalar bilan olib boriladigan xilma-xil mashg`ulotlar, mehnat, kuzatishlar va bolalarning mustaqil ishlarida yaxshigina qo`shimcha material hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. "Ilk qadam" davlat o`quv dasturi O`zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta`lim vazirligining 2018-yil 7-iyuldagi 4-sonli hay`at yig`ilishi qarori bilan tasdiqlangan va nashr etilgan dasturi.
2. Djuraeva D.R.- Maktabgacha ta`lim yoshdagi bolalarga ta`lim-tarbiya berishning zamonaviy tendentsiyalari. Uslubiy qo`llanma - T.: 2015 15.
3. Kayumova N.M. "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T.: 2013 y

